

**Sulinermik Inuussutissarsiateqartut Kattuffiata
60-liinerani oqalugiaat.**

**Jess G. Berthelsen
Siulittaasoq
Nuuk 1. juuli 2016**

Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanerani siullerpaamik Sulisartut Kattuffiata ataatsimeersuarnerani Landsrådip ataatsimiittarfiani Nuummi 2. Juli 1956, ualikkut nal. 16.00, ammarneqartumi sinerissami illoqarfinit 13-nit peqataaffigineqartumi siulittaasunngortoq Laarseeraq Svendsen tikilluaqqusiluni imatut oqaaseqarpoq:

”Ataatsimiititat ataqqinartut! Kalaallit Nunaanni Sulisartut Kattuffiat sinnerlugu aallartitat tamaasa tikilluaqqumavakka. Imikkut tikilluaqquniarpakka tikeraartivut ataqqinartut, nuannaarutissaqartimmatigut sulisartut peqatigiit ataatsimeersuarneranni siullermi najuukkumanerminnik.

Paasissutissatut manna oqaatigineqassaaq, Sulisartut Kattuffiat pilersimasooq, fastlejetooqat peqatigiit, sinerissami tamarmiittut, nunamut tamakkiisumik peqatigiiffeqalerniarlutik suliniarneratigut. Nuummi fastlejet peqatigiit piginnaassusilerneqarsimapput ataatsimeersuarnissaq sulissutigeqqullugu aalajangeqqullugulu. Kisianni piareersarnermi paasineqalerpoq, Sulisartut Peqatigiit sulisartunik tamanik ilaasortaaffigineqartut, peqatigiinneq alliar-tortinnerusinnaallugulu nakuussutissaqartinnerusinnaagaat, akissarsianik oqaloqatigiissuteqarnissamik, siumukarnerup ilaginngitsoorsinnaanngisaannik. Sulisartut kattuffeqalernissaanik isummat piviusunngortinneqarmata, Nuummi ataatsimiinnermi Kalaallit Nunaanni Sulisartut Kattuffiat pilersinneqarpoq, sinerissami tamarmi fastlejet peqatigiit tamarmik ilannguffigisinnaasaat, taamaalitinnatilli aterminnik allanngortitsisuussallutik ”Sulisartut Peqatigiit”-nut, tassa sulisartut soqutiginnittut tamaasa ilanngussinnaatillugit. Kattuffiup pilersinneqarnerani ataatsimiinnermi isumaqatigiissutigineqarpoq, bestyrelsiugallartussa q ivertinneqassasoq, uanga siulittaasunngortillunga. Suut nalunaarutaasariaqartut maanna ilanngutissanngilakka, kisianni maanna takutikkumaarpara, sulisartut peqatigiinneq Kalaallit Nunaanni ippassaq aatsaat pilersimanngitsoq, peqatigiiffiusimasorli annikitsunnguakkuutaamik aggorneqarluni ilissi peqatigiifferujussuannngortissinnaasarsi, kalaallip akissarsiorluni sulisartuusup iluaqutissaanik.

Kisianni ullumi ulloq, immaq kingorna kalaallimut sulisartumut allanngulerfittut oqaluttuassartalittullu oqaatigineqartarumartoq, tikinngikkallartillugu, Hovedsbestyrelsiugallartumi suleqatigisannit suliniarnerujussuaqarsimavoq. Ataatsimiinnerpassuit ataatsimiiffigisimavaat, tamakkunani sulisartut peqatigiit suli-

sartuussutsikkut sammivissaat tunngavilersorsimallugu, atassuteqarfissallu katiterniarsimallugit, Kalaallit Nunaanni peqatigiit immikkuutaartut tamaasa atajuartussamik atassuteqarfiginissaat pilersissimallugu. Ataatsimeersuarnissaq tikivillugu sulisimapput, ataatsimeersuarnissaq sulisartut peqatigiit uumasinnaassusiannik pilersitsisussaq anguniarlugu, avissaarutta tamatta ilisimalersimassallugu, ilaasortap ataatsip akisussaassuseq suna, sulisartut peqatigiiffianni akisussaaffigineraa. Immikkut qutsavigiumavakka Nuummi sulisartut peqatigiit, Hovedsbestyrelsimut aalajaatsumik ikiuuttarsimanerannut, aningaasatigut, bestyrelsiatalu ataatsimeersuarnissaq aaqqissuunniarnerani ikiuussimaneranut.

Qutsavigingaarpara allatserput sanasoq, Leo Poulsen, tamatumani sulisimanerujussuanut, minnerunngitsumik Danmarkimi højskolimiinninni. Kisianni sulineq qanoq atsigisoq uagut naammasisimagaluarutsiguluunniit, ulloq manna anguniarlugu, taamaattoq saneqqutiinnarsinnaanngivippagut, ataatsimeersuarnissaq angusimagatsigu, Landsrådip ataqqinartup, De samvirkende Fagforbundillu aningaasatigut ikiorsimammattigut, aammalu Kalaallit Nunaannut Ministeriap, Administrationip Handelillu ataatsimeersuarnissaq paasinnilluarlutik ilatsaasorsimammassuk. Folketingimi ilaasortaq, Carl P. Jensen, Landshøvdingilu, N.O. Christensen, qinnuigissavakka, qujaniarnerput ingerlateqqeqqullugu.

Kalaallit Nunaanni akissarsiorlutik sulisartut tamaasa ilassillugit, neriuutigalugu ataatsimeersuarneq taanna sulisartut peqatigiiffiannik nakuusumik isumaqatigiittumillu, oqaloqatiginninnissamullu tunngaviliisussaasoq, imminuinaq iluanaartinnissamik isiginani, kalaallilli inuiaqatigiissutsikkut aningaasarsiornerat siunertaralugu, inuuniarnerup qaffassarneqarnissaanik ilungersuutiginnikkumasumik, matumuuna Kalaallit Nunaanni sulisartut kattuffiata ataatsimeersuarnera siulleq ammartoq nalunaarutigaa-ra”.

Larseeraq Svendsenip oqaasiinik issuaaneq naavoq.

Ataqqinartut siuttut, ataqqinartut Kattuffimmi siulitaasuusarsimasut, ataqqinartut siulersuisuunernut ilaasortaasarsimasut, ataqqinartut Sulisartut Højskolianni forstanderiusarsimasut, forstanderilu, ataqqinartut avataaningaanniit kammalaativut sulisartut Nunani avannarlerni kattuffiisa siulittaasui, minnerunngitsumillu ataqqinartut ataqqinaammik ilaasortat, qujanaq

qaaqquisuterput ilassillugu unnuk manna maani najuussinnaagasi. Immikkullu aamma tikilluaqqungitsoorsinaangilaq Danmarkimi Socialdemokratit siulittaasuat Mette Frederiksen. Qujanarlu aamma illit qaaqquisuterput ilassillugu unummut maani najuussinnaagavit.

Aamma Naalakkersuisut siulittaasuat immikkut nuannaarutigaa tikilluaqqusinnaagakkit, qujanarlu qaaqquisuterput ilassillugu unummut maani najuussinnaagavit.

Nuannaarutigaa siulersuisuunerit sinnerlugit ilissinnut ataqqinartunut unnuk manna tikilluaqqusisinnaagama.

Laarseeqqap oqaaserisimasaasa ilaat uteqqilaarallarlakka:

”Kalaallit Nunaanni akissarsiorlutik sulisartut tamaasa ilassillugit, neriuutigalugu ataatsimeersuarneq taanna sulisartut peqatigiiffiannik nakuusumik isumaqatigiittumillu, oqaloqatiginninnissamullu tunngaviliisussaasoq, imminuinnag iluanaartinnissamik isiginani, kalaallilli inuiaqatigiissutsikkut aningaasarsiornerat siunertaralugu, inuuniarnerup qaffassarneqarnissaanik ilungersuutiginnikkumasumik, matumuuna Kalaallit Nunaanni sulisartut kattuffiata ataatsimeersuarnera siulleg ammartoq nalunaarutigaa-ra”.

Oqaatsit taakkua uteqqippakka isumaqarama ullumikkumut allaat tulluarluinnartuusut, aammalu ullumikkut ulloq uteqqillugit oqaatigineqaraluar-pata ippigineqarnaviangitsut.

Laarseeqqap takutippaa aammattaaq siumungaaq eqqarsaatit pigereersimagini, tamatumani sulisartut inuiaqatigiit akornanni aningaasarsiornermut qanoq pingaaruteqartigissusiat oqariartuutigigamiuk. Taannaannaangilarli, aammali oqariartuutigaa sulisartut kalaallit inuiaqatigiissutsikkut ataannarnissaat qanoq pingaaruteqartigisoq.

Isumaqarpunga peqqutissaqartugut annertuumik qutsavigissallugit ukiut 60-it matuma siornatigut ataqqinartut sulisartoqativut sulisartut atugarisaat pitsaangorsaaviginiarlugit suliuniuteqarnermikkut Kattuffik pilersissimammassuk, taakkuupput unnuk manna immikkut ataqqiniarneqartariaqartut. Kialluunniimmi aputikkut ingerlasarsimasup nalunngilaa tamatigut illinersiorneq oqinnerujuaannartoq, kisianni aamma kialluunniit ilisimavaa illinerit ajorsimappata aqut pitsaavallaarneq ajortoq, ornitarlu taamaasilluni

aamma ungasinnerulertartoq. Taamaattumik peqputissaqarpugut ukiut 60-it matuma siornatigut ataqqinartut sulisartoqatigut illinermik atuaruminnartumik pilersitsisimanerannik nersuiniassalluta, taamaasillutami unnuk manna ukiut 60-it nalliussisinnaanngorpavut.

Ilisimavara ukiut 60-it ingerlaneranni GAS-ip (Grønlands Arbejdersammenslutning) aallartinneraninngaanniit pisimasorpassuaqarsimasoq sulisartunut annertuumik sunniuteqarsimasunik.

Ukiut 60-it ingerlaneranni isumaqarpunga makku annertuumik sulisartunut sunniuteqarsimasut: Sulisartut isumaqatigiissusiunneqarsimanerat, sulisartut annertussusileriikkanik ikiorsiissutinik pinissaannut periarfissiisimaneq, SIK ataani aningaasaateqarfiit pilersinneqarsimaneri, Sulisartut Højskoliata pilersinneqarnera, kiisalu soraarnerussutisiaqalernissamut aningaasaateqarfimmik pilersitsisimaneq. Pisortanut kalaallit oqaatsivut aallaavigalugit isumaqatigiissusiortoqartalenera, oqaatsittalu pingaarnerpaatut atuutilersineqarneri, akissarsiat nunaqavissullu tikisitallu akornanni assigiittussaaitaalerneru.

Isumaqatigiissummi 1956-imi siullermeertumik atsiorneqartumi maluginiarneqartariaqartut ilagaat arnat angutillu akornanni akissarsiat assigiinnerat, tassami ilaatigut tamaserani nunani avannarlerni akissarsiat suli arnat angutillu akornanni isumaqatigiissutini assigiinngimmata.

Maluginiarneqartariaqartut aappaat tassaavoq 1991 tikillugu isumaqatigiinniartarneq qallunaat oqaasii aallaavigalugit ingerlanneqartarmat, isumaqatigiissutillu oqaasertaat qalluunaatut allanneqartut aaqqiagiinnginnermi naalaagatinneqartarlutik. 1991-imili piumasaaateqarpugut isumaqatigiinniartarneq siunissami oqaatsivut aallaavigalugit ingerlanneqartalissasoq, aammalu isumaqatigiissutit kalaallisut allassimasut naalaganngussasut.

Aamma maluginiarneqartariaqartut ilagivaat 1991 tikillugu isumaqatigiissutitigut nunaqavissut tikisitallu akornanni assigiinngisitsisoqarnera, aatsaallu 1991-imi isumaqatigiissuteqarnikkut siunniunneqarmat nunaqavissut tikisitallu akornanni aningaasarsiat ukiut arfinillit ingerlaneranni assigiilersinneqassasut.

Soraarnerussutisiaqalernissamik aningaasaateqarfiup pilersinneqarnera aamma immikkut maluginiarneqartariaqartut taaneqartariaqarpoq. Tassa imaqarniliatoqqani takusinnaavara 1961-imi eqqartorneqarsimasoq soraarnerussutisiaqalernissamik aningaasaateqarfimmik pilersitsisoqassasoq, aatsaalli 1993-imi isumaqatigiissuteqarnikkut, 1994-imi januarip aallaqqa-

taani katersilluta aallartippugut, taamaasinerani inatsisinut tunngasut suli piariinngimmata pilluta pilluta 1999-imi juni-mi soraarnerussutisiaqalernisamik aningaasaateqarfipput Finanstilsynimit akuerineqarmat sulilluta aallartissinnaanngorpugut, naak upperineqanngilluinnaraluarluta. Ullumikkut tassa nuannaarutigalugu oqaatigisinnaavara soraarnerussutisiaqalernissamut aningaasaateqarfipput sulisartut namminneerlutik immersimammassuk 2,5 mia. kr.-inik aningaasaatai amerlassuseqalertillugit, naallu nunani avannarlerni soraarnerussutisiaqalernissamut aningaasaateqarfinnut sanilliullugu amerlagisassaannngikkaluartut, taamaattoq sanilliussissagutta oqaatigisinnaavara Nunatsinni aningaasanut inatsit ullumikkut annertussuseqarmat 6,5 mia. kr.-inik.

Aammali annertuumik sulisartunut sunniuteqarsimasoq qaangiinarsinnaanngisarpullu tassaaavoq Odaaq Olsen, GAS-imi ukiut 16-it siulittaasuusimasoq. Odaarmi aamma Landsråd-itoqqami ilaasortaasimavoq annertuumillu sulisartunut sunniuteqarsimalluni.

Aamma ulloq maanna tikillugu angusimasavut qiviaraanni annertuut Odaaq Olsen-imit sunniuteqaqataaffigineqarsimapput.

Sulisartoqatikka ataqqinartusi, qaaqqusat ataqqinartusi ilisimassavarsi manna nuna ingerlasinnaanngimmat ilisseqartinnagu, ilissilu ilusilersueqataanngikkussi manna nunarput qaasuitsoq, pikkorissuunngikkaanni aammalu eqqarsariallaqissuunngikkaanni inuuffigineqarsinnaanngitsoq najugaqarfīgigassiuk.

Sulisartut ataqqiniarneqartarput assassornermik suliaqarnissaminnut pikkorissuummata, sorlulusooq qarasaq tamatumani apeqqutaanngitsoq.

Ataqqinartut sulisartoqatikka ataqqinartut qaaqqusat, ilisimassavarsi qarasaq sulinngippat assaat naammassisaqarsinnaanngimmata. Taamaattumik maani nunami sulisartutut naammassisarpassuasi qarasarinnermik aallaaveqarput. Qarasaq assigiinngitsunik piginnaassuseqaannarpoq.

Ilami manna nunarsuarput isorartoqisoq kusanaqisorlu inuuffiginiarlugu imaannaanngittaqaq, pikkorilluinnartuusariaqarlunilu nunami taama ittumi aniguissagaanni.

Sulisartoqatikka ataqqinartusi. Ukiut 60-it nalliussisinnaanngorpavut, ilissi nunatsinni sulisartutut pikkorillusi suleqataalluarnissigut, manna nuna ilissi

saarnguffissatut toqqarsimavarsi, kinguaassassinut atugariuminarninngorlugu ulloq manna tikillugu suliuarpsi, tamannalu ataqqinaatigaarsi.

Taamaattumik ilissiuvasi ukiuni tulliuuttuni 60-ini sulisartoqarnermik nuna-tsinni pissutit aallaavigalugit ingerlatitseqqisussat. Ilissiuvasi ukiuni tulliuuttuni 60-ini maani nunami sulisartut ulluinnarni atugarisaasa akisussaaffeqartumik pitsanngorsaaffigineqarnissaannik suliniuteqartussat.

Taamaattoq ilisimassavarsi aqcutit pitsanngoriartortillugit nunarsuarput milliartortutullusooq inissisimammat, tamatumalu pisariaqalersippaa nunarsuarmioqatitsinnut attaveqartuarnissaq. Attaveqartuarnissarli iluatsissappat naligiittut attaveqartuarnissaq soorunami pisariaqarpoq.

Pinngitsoorsinnaajunnaariartorparput sulisartut nunarsuarmioqativut aammattaaq ulluinnarni suleqatigissallugit, tamannami Danmarkiminnaganneerutta Sverigeminnganneerutta Canadaminnganneeruttaluunniit pisariaqartipparput. Tamattami nunatsinni pissutsit ilisimaarineruavut, soorlu aammattaaq nunani allaneersut nunaminni pissutsit ilisimaarinerugaat. Oqaatsimmi tunissutaapput sunut tamanut ammaasartut, oqaatsillu taakkuupput aamma oqaatsit tunuanni imaasiinnarlugu oqaatigineqarsinnaanngitsunik pillit, ilaatigut ulluinnarni oqaatsit allat atugaat ilisimaqqissaanngikkaanni paasiuminaassinnaasut.

Ataaqqinartut siuttut, ataaqqinartut qaaqqusat takorloorpara ukiut 60-it qaangiuppata sulisartunik siuttuuffigineqarluni nunarput namminersulivereersimasoq, nammineq naalagaaffittut inissisimalluni, takorloorpara sulisartut tulluusimaarlutik ernuttaminnut oqaluttuarsinnaanngorsimassasut nuna manna namminneq akisussaaffigeqatigiillutik sanarfigimallugu, takorloorpara sulisartut tulluusimaarlutik oqariartorsinnaasut inissiat namminneq naqqaniit suliaralugit, takorloorpara qallunaanut pisuutitsineq taamatinneqarsimassasoq, akisussaaffiillu nuanniitsut nuannersullu tamaasa akisussaaffigilersimassagivut.

Sulisartoq ataaqqinartuq, manna nuna qaasuitsoq sanarfiguk kinguassannut oqinnerulerseqqullugu.

Sulisartoq ataaqqinartuq, niaqqut siumut saatiguk ilinnut upperalutit suligit ilisimaaralugu manna nuna illit pigisat sanarfeqataaffigissagakku.

Sulisartoq ataaqqinartutit, siuaatta, manna nuna allanit tamanit najugarineqarsinnaanngitsoq qarasarinnermikkut ukiut 1.000-it inuuffigisimavaat. Ilissilu ukiuni nutaajunerusuni ilusilersueqataaffigisimavarsi.

Sulisartuq ataqqinartuq, maani nunami qaasuitsumi piniartuunerminngaan-
niik naleqqussarlutit sulisartutut inuunermut ikaarsaarsimavutit, taamatullu
inuiattut annanniallaqqissutsit takuteqqillugu. Inuiaammi naleqqussarsin-
naangitsut inuiattut ingerlaannangisaannarput.

Sulisartuq ataqqinartuq, manna nuna sanarfeqataaffigiuk siunissami su-
lisartut oqinnerusumik atugassaqalernissaat anguniarlugu. Uagummi siuli-
vut ilungersorlutik sulisimangippata maannakkut maani oqitsorsiorluta-
lusooq issiasimanaviangikaluarput.

Takorloorpara ukiut 60-it qaangiuppata oqaatsivut salleryaallutik suliffeqar-
finni tamani atornerarlutik ingerlatsisoqassasoq. Aammali takorlorpara
oqaatsit allanertat atorlugit nunarsuarmioqatitsinnut ajornaquteqanngitsu-
mik attaveqalersimassasugut.

Takorloorpara suliffeerukkallarnerup nalaani ikiorsiissutit aammalu inunni-
ik isumaginninneq ima pitsaatigilersimassasoq, ilaasortavut ajornartorsior-
lutik Danmarkimut qimaasarunnaarsimassallutik.

Takorloorpara ilaasortavut ittuukulugatik peqqinnissaqarfimmit pitsaasu-
mik isumagineqartalersimassasut.

Ukiut qulit matuma siorna 50-inngortorsiornermi oqaatigisakka maanna
uteqqissavakka ukiut taasakka ullumimut iluarsinнарlugit:

”Ataqqinartut qaaqusat - Kattuffiup ukiuni 60-ini atanerata pingajorarteru-
tingajaani siulittaasuugama inuttut kattuffimmut ataqqinartumut annertuu-
mik misigissutsikkut soorunami pituttorsimasutullusooq inissisimalersima-
vunga.

Taamaattoq Kattuffik Jess-inngortinneqanngisaannassaaq, aammalu Jess-i
kattuffinngortinneqanngisannassaaq. Sulisartut ataqqinartusi, kinaluunniit
siulittaasuugaluarpat kattuffik nukittuumik ingerlanissaanut tamatta akisus-
saaqataavugut, ilissilu ulluinnarni ikorfartuinngikkussi kinaluuniit siulit-
taasooq pitsaasumik angusaqarsinnaangilaq. ” Issuaaneq naavoq.

Siuttut, qujanaq ulluinnarni nukittorsaallusilu ikorfartuiuarassi, ilissimi su-
leqataannngikkussi Kattuffik pitsaasumik ingerlanneqarsinnaanngimmat.

Periarfissarlu manna iluatsillugu ukiuni 26-ni siulersuisooqatigisarsimasakka maannakkullu siulersuisuunerit qamannga pisumik qutsavigaakka, tamassimi Kattuffimmut annertuumik sunniuteqaqataasimavusi sunniuteqaqataallusilu.

Ataqqinartut qaaqqusat, unnuk manna katerippugut SIK-p ukiuni 60-liineranut atatillugu nalliuttorsiorniarluta. Unnuk manna maani nuannaatigiis-saagut, unnullu manna ilungersunartut igikkalarlugit fiistatissaagut.

Taamaattorli naggataarutaasumik Sulisartunut ataqqinartunut, Siulitsinnullu ataqqinartunut tulluartikkakku Aqqalunnguup (Moses Olsen-ip) taalliaata ilaa issuaavigilaarniarpara:

Siulivut maani
Inuit Nunaanni
Ajuugaasimammata
Taamatut uagut
taakkunatut
ajuugaajumaarpugut

Qunujanngeqaanga
Sapianngeqaanga
Akiuutissallunga
Siulit nukingat
Pissaanerat
Uummatinni tillermat.

Naggataatigullu ataqqinaammik ilasortavut nikueqqulaassavakka, tassaasut Jonarsi, Juaarsuaq, Pavia, arnartaallu Hansigne, isumaqarpunga, Kattuffitta 60-iliinerani pissusissamisussasoq nikuilluta pingasoriarluta hurraarutigigutsigit.

Qujanaq.